

RECENSIES

wijsvoering natuurlijk met de keuze van de zeven domeinen en men kan zich wel vragen stellen over de representativiteit van de selectie en de verhouding Vlaanderen-Brabant die 5:2 bedraagt. Men had zich ook kunnen afvragen waarom de Bourgondische vorsten van de Brabantse tak niet aan bod zijn gekomen. Overigens heeft het weinig zin aan detailkritiek te doen.

Deze studie bekrond met de geschiedenisprijs 1975 van het Gemeentekrediet van België, is een belangrijke bijdrage die een definitieve plaats inneemt naast ander baanbrekend werk betreffende het vorstelijk domein en de overheidsfinanciën in het zuiden, van historici zoals M.A. Arnould, M. Baelde, C. Bigwood, J. Craeybeckx, M. Martens, M. Mollat en anderen.

G. Asaert

NIEUWE GESCHIEDENIS

H.M. Beliën, e.a., *Een geschiedenis van Europa 1500-1815. Historisch overzicht* (Haarlem: Gottmer educatief, 1983, 366 blz., f49,50, ISBN 90 257 1607 5); D.J. Roorda, e.a., *Overzicht van de nieuwe geschiedenis. De algemene geschiedenis van het einde der middeleeuwen tot 1870* (Groningen: Wolters-Noordhoff, 1983, 388 blz., f59,75, ISBN 90 017 6213 1).

Terwijl gedurende vele jaren de universiteit en het hoger beroepsonderwijs zich moesten behelpen met Palmer en eventueel wat uitgebreidere Nederlandse schoolboeken, werden zij in 1983 verblijd met maar liefst twee overzichten van de Nieuwe Geschiedenis in onze eigen taal. Behalve dat ze bestemd zijn voor het tertiair onderwijs hebben de beide uitgaven nog meer gemeen: beide noemen ze zich een 'overzicht', beide zijn geschreven door een équipe, beide beginnen bij de Renaissance; ze zijn ongeveer even dik, ze zijn met een zekere bevalligheid geschreven (al lijkt me Roorda c.s. meer afgestemd op het jonge lezerspubliek), beide zijn geïllustreerd (bij Roorda c.s. hebben de illustraties zelfs een nummer), in beide hebben de illustraties geen functie.

Daarmee houdt de gelijkenis op. Het zijn, nog afgezien van de verschillende eindtermen, twee heel verschillende boeken geworden. En laat ik maar met de deur in huis vallen: het boek van Roorda c.s. is een grote aanwinst, het boek van Beliën en de zijnen niet. Allereerst is daar de inhoud waarvoor de équipes kozen. Voor Beliën c.s. werd dat Europa, preciezer West-Europa 'bij gebrek aan tijd aan de opleidingen en gebrek aan ruimte binnen de kaften van dit boek', zoals in het Voorwoord te lezen staat. Een niet geheel bevredigende argumentatie! Ik zwijg maar over de mondiale omvang der contemporaine geschiedenis, die de student doet vragen naar of zijn aandacht moet vestigen op de wereld van vroeger; evenmin zal ik spreken over de opdracht tot mondiale vorming die mede de geschiedenisleraren hebben. Maar hoe is het mogelijk dat een équipe van lerarenopleiders over deze punten het zwijgen bewaard heeft? Overigens, voor een beperking tot Europa - maar het werd vooral West-Europa - was nog wel wat te zeggen geweest, als 'Europa' een integrerend begrip was geworden. En de beperking tot West-Europa was nog te verdedigen geweest, indien de schrijvers dit deel van de wereld hadden behandeld als van speciaal belang voor Nederland en indien zij aan het Nederlandse gezichtspunt veel aandacht hadden gewijd. Helaas is onze nationale geschiedenis er maar bekaaid van afgekomen. Men leze de al te karige behandeling van de periode 1609-1648, men leze ook de opper-

vlaakige beschrijving van ons land tijdens de Patriottenbeweging en gedurende de Franse tijd, momenten van zo grote betekenis voor de vorming van de moderne Nederlandse staat. Hoe verbaasd moet men dan niet zijn over de uitvoerige beschrijving van het Turkse militaire systeem (181-182) en over een gedetailleerd verhaal betreffende Rusland tussen 1500 en 1650, waarin een half Russisch woordenboek lijkt leeggestrooid! (hoofdstuk X, paragraaf 3).

Nu hebben ook Roorda c.s. zich verre gehouden van wereldgeschiedenis en welbewust voor een accent op Europa gekozen (16): ik vind hun argumentatie honorabeler, maar niettemin zwak. Echter zij hebben er wat voor 'teruggegeven': een heilzame uitdunning van de traditie der Nieuwe Geschiedenis. Zij beperken zich tot een klein aantal belangrijke en duurzame ontwikkelingen, zaken die echt gekend moeten worden. Daardoor, door de goede literatuuropgave en de uitvoerige index is hun boek een echt leerboek geworden. Hoe schamel steekt het andere boek daartegen af: wel een doelgroep, maar geen doel dat verder kan worden gepreciseerd dan 'dit is een overzicht', geen lectuurwijzingen en slechts een index op personen...

Het kan nu niet meer verbazen dat het verhaal van Beliën en de zijnen in hoofdzaak een traditioneel politiek-historisch verhaal is geworden. De geestesgeschiedenis waarvan het Voorwoord gewaagt, is weggestopt in een tweetal losse hoofdstukken. Van een evenwichtige behandeling van de verschillende aspecten der nieuwe geschiedenis is geen sprake: aan de 'Duitse economie' der zeventiende eeuw wordt afzonderlijk aandacht geschonken (114-116), maar het Engeland van de eerste helft der zeventiende eeuw moet het zonder doen (zie 155 vlg); de Franse Revolutie wordt niet mede onder een economisch gezichtspunt behandeld, de sociologie van 'Brumaire' komt niet aan bod, het Continentaal stelsel wordt afgedaan zonder een schets van de coherente gedachten wereld erachter.

Roorda c.s. daarentegen brengen echte thema's (zie de verwarring rondom dit begrip in Beliëns Voorwoord) onder de aandacht: men zie de hoofdstukken 2, 3, 8, 13, 16 en 19 die fungeren als de dragende elementen in de constructie. Beliën en de zijnen brengen de ouderwetse synchrone ordening aan (zie de hoofdstukken V t/m IX, XII t/m XVII), Roorda c.s. maken de nationale geschiedenissen meestal ondergeschikt aan 'wereld'wijde ontwikkelingen, waardoor voor de studenten verrassende vergezichten verschijnen: ik denk aan bijvoorbeeld de behandeling van de 'Spanish Road' (111, 130-131).

Roorda's boek is niet alleen een echt leerboek geworden, het vervult ook de functie van handboek voor de beginnende student: het leidt hem in in de 'états' én in de 'questions'. De historische discussie én de onafgebroken verbouwingen krijgen in dit boek passende aandacht. Het lijkt me inspirerende, want matig gedoseerde onzekerheid! (Hoofdstuk X). Hoe ouderwets steekt daarbij het relaas van Beliën en de zijnen vol zekerheden af; er is te veel 'het is zo', te weinig constructie, te veel verhaal, te weinig analyse, te veel politieke geschiedenis, te weinig gestreefd naar de verweving der verschillende aspecten.

Roorda's boek wens ik een lang leven toe, vooral ook in die zin dat de naam van de hoofdredacteur het kort begrip wordt voor een boek dat dank zij de goede raad van gebruikers en door vernieuwing die mede daarop gebaseerd is, jong weet te blijven. Want het boek kan beter: de afbakening van het terrein is ondanks de woorden die in de inleiding eraan gewijd worden, onbevredigend, de maatschappijhistorische aanpak kan strakter, de scheiding tussen 'états' en 'questions' is wat te streng, voor Nederlandse studenten is een accentuering van de Nederlandse geschiedenis niet onlogisch, de begrippen die geïn-

1. In het zojuist verschenen werkboek bij Roorda c.s. tekent zich duidelijk de intentie af aan het discussie- en constructie karakter der historische wetenschap alle aandacht te geven.

RECENSIES

troduceerd worden, zouden scherper omschreven en 'didactischer' gebruikt kunnen worden. Het zal zeker in de geest van de zo jammerlijk vroeg gestorven Roorda zijn aldus met dit boek verder te gaan.

N.J. Maarsen

F. Postma, *Viglius van Aytta als humanist en diplomaat (1507-1549)* (Dissertatie Groningen 1983; Zutphen: De Walburg Pers, 1983, 240 blz., f36,—, ISBN 90 6011 190 7).

De Friese jurist Wigle van Aytta werd op 19 oktober 1507 te Barrahuis onder Wirdum geboren en overleed te Brussel op 8 mei 1577, dik 69 jaren oud. In onze vaderlandse geschiedschrijving is hij een niet-onbelangrijk, doch omstreden personage: over de rol, die Wieger of Viglius speelde aan de vooravond en in de eerste jaren van de Nederlandse opstand tegen Filips II wordt door de historici zeer verschillend geoordeeld. Viglius was toen hoofd-voorzitter van de Geheime Raad (sinds 1549) en voorzitter van de Raad van State (sinds 1554). Zijn levensjaren vóór 1549 - en dat is precies de periode, die door Postma wordt beschreven - plegen minder belangstelling op te wekken.

Postma heeft deze stilte in zijn goed geschreven, smaakvol geïllustreerde, keurig uitgegeven en van drukfouten welhaast verschoond gebleven dissertatie thans voorgoed verbroken; van harte wens ik, dat het vervolg van deze biografie inderdaad uit Postma's pen zal vloeien en dan niet 'tezijner tijd', gelijk hij in het Voorwoord verhoopt, doch binnen afzienbare tijd, liefst op korte termijn. Voorlopig hebben we evenwel met dit eerste deel te doen, 'twelk op zijn eigen mérites beoordeeld moet worden. Wat leert het ons omtrent Viglius? Welke deugden en feilen vertoont het? Vormt het een grondslag van voldoende hechtheid, om daarop met gerust hart een tweede deel te kunnen bouwen? Ik zal trachten, deze vragen in het navolgende enigszins te beantwoorden.

De vier hoofdstukken die het boek telt omvatten elk een fase van het leven van de hoofdpersoon: 'Afkomst en vorming' (1507-1533, waarin scholen, Collegium trilingue te Leuven, juridische studie te Leuven, Dôle, Valence, Bourges en Padua aan de orde komen, doch ook het éénjarig professoraat in de Instituten gedurende het cursusjaar 1532/1533), 'Een carrière in het rijk' (1533-april 1542, bestrijkende de drie en een halfjaar, als geestelijk en wereldlijk rechter gespenseerd te Munster en Spiers en het vier en een halfjaar durende professoraat in de Digesten te Ingolstadt), 'De Nederlanden en het rijk, I' (1542-1544, verhalende de lotgevallen van Viglius als lid van de Geheime Raad van de goevernante Maria van Hongarije, voornamelijk in de hoedanigheid van rijksdagvertegenwoordiger van de Brusselse regering, met als zwaartepunten het conflict met hertog Willem van Kleef en de zogenaamde Maastrichtse kwestie) en 'De Nederlanden en het rijk, II' (1544-1549, het grootste kapittel, met weerom Viglius ten rijksdage, nu hoofdzakelijk met het oog op de Nederlandse expansie in Oost-Friesland en - zeer belangwekkend en verhelderend - de voorbereiding en het tot standkomen van het Verdrag van Augsburg, goeddeels Viglius' werk). Bij elkaar genomen: vijftien jaar propaedeuse, ruim anderhalfjaar klassieke cultuur in het Trilingue, schepping van Erasmus, dan acht en een half jaar rechtenstudie met onder andere een doctoraat in Valence (8 mei 1529), drie en een half jaar rechtspraak als Munsters officiaal en assessor in het Rijkskamergerecht, vijf en een half jaar professor in het Romeinse recht, tenslotte zes en een half jaar lid van de Geheime Raad, voornamelijk werkzaam in de 'buitendienst': Rijksdag en andere rijksorganen. Zien we hier niet een typisch juridische carrière, zoals ze heden nog bekend is: rechter, professor, bekleeder van hoge bestuurlijke ambten?

Ik geloof daarom dat de ondertitel van dit proefschrift misleidend is: onze *dramatis per-*